

به نام خداوند بخشنده مهربان

اسناد تجاری در عرصه بین‌المللی

(قانون تجارت ایران و کنوانسیون ژنو)

نوشته و نگارش

اعظم ملک

خرم‌آباد

انتشارات شاپورخواست

۱۳۹۶

سرشناسه	: ملکی، احسان، ۱۳۷۰
عنوان و نام پدیدآور	: اسناد تجاری در عرصه بین‌المللی (قانون تجارت ایران و کنوانسیون ژنو) / احسان ملکی
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام Iran. Laws, etc
مشخصات نشر	: خرم‌آباد، انتشارات شاپورخواست، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	: ۱۲۸ ص، مصور، جدول
شابک	978-600-260-359-3
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: کتاب‌نامه
موضوع	: بازرگانی، اسناد -- ایران
موضوع	: Commercial documents -- Iran
موضوع	: بازرگانی، اسناد
موضوع	: Commercial documents
موضوع	: حقوق تجارت
موضوع	: Commercial law
موضوع	: اسناد قابل انتقال
موضوع	: Negotiable instruments
موضوع	: بازرگانی بین‌المللی
موضوع	: International trade
رده‌بندی کنگره	: ۶۳۰ / ۵۱۳ / ۹۲۰ / ۹۲۰ KMH
رده‌بندی دیویی	: ۳۳۰ / ۵۵۰
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۴۷۰ / ۲۱

نام کتاب: اسناد تجاری در عرصه بین‌المللی

مؤلف: احسان ملکی

ناشر: انتشارات شاپورخواست - محل نشر: خرم‌آباد، همراه: ۰۹۱۶۳۹۸۴۰۱۱

شمارگان: ۵۰۰

نوبت چاپ: چاپ اول ۱۳۹۶

چاپ و صحافی: روز

أمور رایانه‌ای و طرح جلد: سهمیه اسدزاده

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۶۰-۳۵۹-۳

بها: ۱۲۰۰۰ تومان

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه	۹
پیشینه	۱۳
فصل اول	
پیشینه تاریخی اسناد تجاری	
فصل دوم	
* مبحث اول: تعاریف (برات، سفته، چک)	۱۷
الف- تعریف برات	۱۷
ب- تعریف سفته	۲۱
ج- تعریف چک	۲۲
* مبحث دوم: ویژگی اسناد تجاری	۲۴
الف- وصف تجریدی	۲۵
ب- وصف تنجیزی	۲۷
ج- وصف شکلی	۲۸
د- قابلیت انتقال پذیری	۳۲
ه- مسئولیت تضامنی	۳۵

فصل سوم

سررسید

- ۳۷ * مبحث اول: سررسید در برات و سفته
- ۳۸ الف- رؤیت (عندالمطالبه)
- ۳۹ ب- به وعده از رؤیت
- ۴۰ ج- به وعده از تاریخ برات
- ۴۱ د- برات به وعده روز معین
- ۴۲ * ه- بحث دوم: سررسید در چک
- ۴۲ الف- عندالمطالبه (تاریخ صدور)
- ۴۳ ب- روز دین

فصل چهارم

اعتراض

- ۴۵ * مبحث اول: معنا و شرایط اعتراض
- ۴۶ شرایط اعتراض
- ۴۶ * مبحث دوم: اقسام اعتراض در اسناد جاری
- ۴۶ الف- اعتراض در برات
- ۴۸ ۱. اعتراض نکول
- ۴۹ ۲. امتناع از قبولی یا نکول
- ۵۰ ۳. عدم قبولی
- ۵۲ ۴. قبولی مشروط
- ۵۳ ۵. ورشکستگی - فوت
- ۵۵ ۶. اعتراض عدم تأدیه (عدم پرداخت)
- ۵۸ ب- اعتراض در سفته
- ۶۰ ج- اعتراض در چک
- ۶۳ * مبحث سوم: شکل اعتراض
- ۶۳ الف- شکل اعتراض در برات
- ۶۵ ب- شکل اعتراض در سفته

- ۶۶ ج- شکل اعتراض در چک
- ۶۸ * مبحث چهارم- مهلت اعتراض
- ۶۸ الف- مهلت اعتراض در برات
- ۷۱ ب- مهلت اعتراض در سفته
- ۷۱ ج - مهلت اعتراض در چک

فصل پنجم

ضمانت

- ۷۵ * مبحث اول: مفاهیم و تعاریف ضمانت
- ۷۵ الف- تعریف لغتی ضمانت
- ۷۶ ب- تعریف ضمانت در حقوق
- ۷۷ ج- مفهوم ضمانت در حقوق معنوی
- ۷۸ د- مفهوم ضمانت در حقوق تجارت
- ۷۸ هـ- مفهوم ضمانت در اسناد تجاری
- ۷۹ و- منشأ تاریخی و اقسام تضامن
- ۸۰ * مبحث دوم: شرایط ضمانت
- ۸۱ الف- شرایط ماهوی
- ۸۳ ب- شرایط شکلی
- ۸۴ * مبحث سوم: موضوع ضمانت
- ۸۵ * مبحث چهارم: آثار ضمانت
- ۸۵ الف- مسئولیت ضامن در مقابل دارنده سند
- ۸۷ ب- مسئولیت مضمون عنه در مقابل ضامن
- ۸۸ * مبحث پنجم: حقوق و تکالیف ضامن
- ۸۸ الف- حقوق ضامن
- ۹۰ ب- تکالیف ضامن
- ۹۲ * مبحث ششم: تشخیص ظهرونی از ضمانت
- ۹۲ * مبحث هفتم: جهات اشتراک و افتراق ضمانت و ظهرونی
- ۹۲ الف - جهات اشتراک

- ب- جهات افتراق ۹۲
- ✱ مبحث هشتم: امضای بدون قید در اسناد تجاری ۹۴
- الف- آرا و نظریات حمل بر ظهرونیسی ۹۴
- ب- آرا و نظریات حمل بر ضمانت ۹۶

فصل ششم

تعارض قوانین

- ✱ مبحث اول: تعریف تعارض قوانین ۹۹
- ✱ مبحث دوم: شرایط پیدایش تعارض قوانین ۱۰۰
- ✱ مبحث سوم: نحوه شکل‌گیری تعارض قوانین در اسناد تجاری ۱۰۱
- ✱ مبحث چهارم: قواعد ارائه شده برای حل تعارض قوانین ۱۰۲
- الف- روش ادراکی جزئی ۱۰۳
- ب- روش حقوقی: ا: انتخاب سبب ۱۰۴
- ✱ مبحث پنجم: مختصات و مشخصات قواعد حل تعارض قوانین ۱۰۵
- ✱ مبحث ششم: جلوه‌های ایجاد تعارض قوانین ۱۰۶
- الف- قواعد تعارض در مورد اعتبار تعهدات براتی ۱۰۷
۱. اجرای قاعده‌ی محل تنظیم سند نسبت به اسناد به طور کلی ۱۰۹
۲. اجرای قاعده‌ی محل تنظیم سند در خصوص به اسناد تجاری ۱۰۹
- ✱ مبحث هفتم: قواعد تعارض در مورد آثار تعهدات براتی ۱۲۱
- کتاب‌نامه ۱۲۵

مقدمه

پیشرفت بشر در عرصه جهانی بدور مبادلات تجاری ممکن نیست و زندگی جامعه جهانی کنونی نیازمند مبادلات تجاری است که در طول زمان با گذشت تجربه‌های مختلف در این زمینه به‌خصوص استفاده از اسناد تجاری ایجاد شده است.

توسعه روزافزون تجارت و مبادلات تجاری داخلی و بین‌المللی و ضرورت سرعت و سهولت در امر بازرگانی و نقشی که گردش سرمایه و حجم مبادلات تجاری در سرنوشت سیاسی و اقتصادی کشورها دارد، دولت‌ها را بر آن داشته است تا با تدوین ضوابط و مقررات خاصی، امنیت خاطر تاجر و بازرگان را در روابط تجاری فراهم نمایند. اسنادی چون سفته و چک و برات، با ویژگی‌ها و کارکردهای خاص، علاوه بر تأثیر اجتناب‌ناپذیری که بر اقتصاد هر کشور دارد؛ امروزه از مهم‌ترین ابزار تجارت نیز به شمار می‌رود. تاجری نیست که روزانه با این اسناد سر و کار نداشته باشد. از سوی دیگر، تاجر با به جریان انداختن سرمایه خود نیاز به امنیت خاطر و حمایت حقوقی همگام با دو اصل سرعت و سهولت دارد. امری که با استفاده از روش‌های معمول در نظام حقوق مدنی قابل تأمین نیست. از این‌رو، در نظام‌های حقوقی داخلی و بین‌المللی، اصول خاصی بر معاملات برواتی حکومت می‌کند که معمولاً اسناد مدنی از چنین اصولی برخوردار نیست.

اسناد تجاری خاص (سفته، چک و برات) امروزه در مبادلات تجاری بین اشخاص چه در سطح داخلی کشورها و چه در سطح بین‌المللی مورد استفاده زیادی قرار گرفته است، به طوری که استفاده از این اسناد در بین اشخاص غیر تاجر نیز رواج بسیاری دارد.

علت مقبولیت یافتن این اسناد را می‌توان در ویژگی‌ها و امتیازات خاصی که مختص این اسناد می‌باشد جست‌وجو نمود. از جمله این ویژگی‌ها تجریدی بودن، انتقال‌پذیری، مسئولیت تضامنی مسئولین این اسناد می‌باشد که این اسناد را از اسناد مدنی متمایز ساخته است.

با توجه به اهمیت ضمانت و آثار آن برای دارنده هم در قانون تجارت ایران و هم در کنوانسیون‌های ژنو، سبینی شده است. اما نحوه عمل کرد در حقوق داخلی با مقررات کنوانسیون ژنو ممکن است یکسان نباشد و از طرفی با پیشرفت روابط جوامع بشری در مبادلات اقتصادی با یکدیگر و استفاده از این اسناد به عنوان مهم‌ترین وسیله پرداخت و مبادلات مؤجل لازم است که دارنده اسناد استفاده‌کننده سند تجاری وقتی که با عدم وصول وجه سند به عبارتی عدم پرداخت یا عدم قبول مواجه می‌شود تکالیف خود را دانسته و تا بتواند به آن عمل کند.

امروزه با پیشرفت تکنولوژی مدرن در مبادلات اقتصادی سیاسی و اجتماعی و... طبقه تجار که بیشتر عنوان اقتصادی دارند تا اجتماعی، تحولات بی‌سابقه اقتصادی نقش بسزایی داشته‌اند. چرا که عمدتاً تجار در واسطه تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان را ایفا می‌کنند.

اسناد تجاری که در واقع نقش ثالث را در معاملات تجاری ایفا می‌نمایند و با توجه به ویژگی‌های خود دوشادوش تاجر در گردش سرمایه نقش اساسی را ایفا می‌نمایند تا جایی که *vivante* دانشمند ایتالیایی می‌گوید: «اسناد تجاری مجموعه اوراقی است که تحت قوانین و مقررات خود بر پهنه وسیع اموال منقول و غیر منقول به عنوان ثروت جامعه گردش می‌کنند و عملیات اقتصادی مختلف را میسر می‌سازد و ثروت‌های جدید یا ترکیب‌های نوین ثروتی را به وجود می‌آورند».

این ابزار مهم اساسی در معاملات تجاری در اکثر اوقات بر طبق قواعد خاص خود جهت تسهیل و سرعت در امور تجاری از یک طرف و اطمینان تاجر از حفظ سرمایه

خود از طرفی یگر با عملیاتی چون ضمانت و ظهرنویسی و... اعتبار بیشتری کسب نموده و امنیت روانی و مالی را بر جامعه تجاری حاکم می‌نماید.

لذا با توجه به اینکه قوانین وضع شده در این زمینه در برخی موارد سکوت داشته و نیازمند این است که علمای حقوق با تفاسیر درستی این خला‌های قانونی را پر نمایند امنیت کامل بر جامعه تجاری حاکم شود و موجبات سرعت در این معاملات را نیز فراهم نمایند. از جمله مواردی که قانون تجارت ما در آن سکوت دارد و به نوعی در معاملات تجاری خود و صاً دو موضوع امنیت و سرعت تأثیر بسزایی دارند این است که صرف امضای پشت سند تجاری بدون درج نوشته یا علامتی که دلالت بر قصد امضاکننده بکند بر چه عمل حقوقی حد اسی شود. عموماً اختلاف حقوقدانان بین ضمانت و ظهرنویسی است و می‌دانیم که عملی که هر کدام از این دو موضوع نتایج و آثار متفاوتی در زمینه میزان مسئولیت امضا دهنده و اعتبار سند و... خواهد داشت.

اولین تکلیف دارنده سند تجاری را می‌توان ارائه برات برای قبولی و سفته و چک برای دریافت وجه آن بیان نمود. چرا که این اسناد به راحتی از شخصی به شخص دیگر منتقل می‌شوند و تا قبل از ارائه آن به گیرنده یا متعهد پرداخت معلوم نیست دارنده سند چه کسی است تا متعهد و یا مسئول وجه سند را به او بپردازند.

و از طرفی پرداخت یا عدم پرداخت وجه سند است که تکالیف بعدی دارنده سند را مشخص می‌نماید چرا که چنان چه وجه سند وصول گردد، داند ملزم به اعتراض بوده که در این در صورت باید مقررات شکلی و مواعد و... را رعایت کند.

با توجه به اهمیت اعتراض و آثار آن برای دارنده هم در قانون تجارت ایران و هم در کنوانسیون‌های ژنو اما نحوه عمل کرد در حقوق داخلی با مقررات کنوانسیون ممکن است یکسان نباشد و از طرفی با پیشرفت روابط جوامع بشری در مبادلات اقتصادی با یکدیگر و استفاده از این اسناد به عنوان مهم‌ترین وسیله پرداخت و مبادلات مؤجل لازم است که دارنده و استفاده‌کننده سند تجاری وقتی که با عدم وصول وجه سند به عبارتی عدم پرداخت یا عدم قبولی مواجه می‌شود تکالیف خود را دانسته و تا بتواند به آن عمل کند.

استفاده از اسناد تجاری در پاره‌ای از موارد باعث بروز تعارضاتی در قوانین داخلی یک کشور محسوب می‌شود. هر کشوری در ابتدا سعی بر آن دارد که قانون خود را

حاکم بر قراردادهای و دعاوی نماید و بالتبع هر نظام حقوقی در مواجهه با تعارض قوانین بنا به مصالح خود ممکن است قانون خود را حاکم و یا قابل اعمال بر آن عوی تشخیص بدهد. روش‌ها و نظریات گوناگونی برای حل این تعارضات و انتخاب قانون اصلح وجود دارد که بحث تفصیلی حقوقی را می‌طلبد و در این خصوص جامعه بین‌الملل تلاش‌هایی را کرده است از جمله برگزاری نشست ۱۹۳۰ ژنو که در مورد اسناد تجاری بوده است. گرچه کشورمان به این کنوانسیون نپیوسته اما سعی بر آن داشته در پاره‌ای از موارد به حل تعارض قوانین کمک کند.

قانون‌گذار ایران با توجه به اهمیت یافتن این اسناد در روابط بین اشخاص اولین بار در سال ۱۳۱۱ هنگام وضع قانون تجارت در باب چهارم به مقررات برات، فته طلب و چک پرداخته است. در سطح بین‌المللی نیز برای متحدالشکل نمودن مقررات این اسناد در بین کشورها کنوانسیون‌هایی تشکیل که از مهم‌ترین این کنوانسیون‌ها، کنوانسیون ژنو ۱۹۳۰ راجع به متحدالشکل نمودن مقررات سفته و برات و کنوانسیون ژنو ۱۹۳۱ راجع به متحدالشکل نمودن مقررات چک می‌باشد.